

УДК 351.751

О. В. ЗАЄЦЬ, Харківський національний університет внутрішніх справ

НОВІТНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАГРОЗА ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ ОСОБИ

Ключові слова: інформаційна безпека особи, загрози інформаційній безпеці

Питання дії на свідомість і підсвідомість людини завжди хвилювали людей в багатьох країнах світу. Нові інформаційні технології, засоби масової комунікації суттєво підсилили можливості такої дії на психіку людини, на великі групи людей і в цілому населення країни. Разом з прогресом, який несе для нас нова інформаційна революція, вона має і негативні сторони.

До того ж реклама в ЗМІ сьогодні переживає період піднесення та бурхливого розвитку. Щорічно вдосконалюються технічні можливості, які використовуються в рекламі масмедіа [1, с.10]. Однак в останнє десятиліття змінилася якість реклами [2, с.7]. Інформування замінюють навіюванням і маніпуляцією свідомістю. Це досягається за допомогою різних засобів із застосуванням новітніх технологій.

Культ жорстокості, насильства, порнографії, пропагований в ЗМІ, друкарських виданнях необмеженого продажу, а також в комп'ютерних іграх і ін., веде до неусвідомлюваного деколи бажанню у підлітків і молоді наслідувати цьому, сприяє закріпленню таких стереотипів поведінки в їх власних звичках і способі життя, знижує рівень порогових обмежень і правових заборон, що, разом з іншими умовами, відкриває шлях для багатьох з них до правопорушень. Така інформація передається через ЗМІ, Інтернет, мобільний зв'язок, художню та іншу літературу, фільми, телепередачі, твори мистецтва тощо. Засоби масової інформації генерують громадську думку, надають чи замовчують інформацію. Інтернет, як засіб інформації та комуні-

кації, стаючи доступнішим, все більше впливає на формування точки зору людини з того чи іншого питання. Специфіка Інтернету в тому, що він урівнює шанси багатих і бідних в інформаційній війні. Якщо для друкування видань потрібні гроші на витратні матеріали, то вже зараз при мінімальній комп'ютерній грамотності можна швидко та безкоштовно створити кілька десят сайтів з компроматом на противника та розмістити їх на сервері будь-якої країни. Кіно та література відверто або приховано нав'язують стереотипи, установки, уявлення, які вигідні впливаючій стороні. На емоційно-чуттєвому рівні індивіду прищеплюється сприйняття або неприйняття чогось, вносяться корективи в світогляд. Перевага цих засобів у тому, що вони діють дуже делікатно, але з вищою ефективністю, ніж при застосуванні грубої сили. Тобто, подання шкідливої інформації через ці засоби є безпрограшним, позаяк вона гарно сприймається цільовою аудиторією і користується певним кредитом довіри [3].

І.Л. Бачило відзначає, що нинішній етап розвитку інформаційних технологій характеризується можливістю інформаційної дії на індивідуальну і суспільну свідомість, аж до загрози інформаційних війн, внаслідок чого неминучо протиположною свобода інформації стає проблема інформаційної безпеки [4, с.15].

Велика кількість публікацій у вітчизняній і зарубіжній науковій і періодичній літературі [5–7], що ілюструють небезпеки того або іншого інформаційного впливу, свідчить про актуальність належного правового захисту інтересів особи, суспільства і держави в даній сфері.

Необхідно відзначити, що в правовій науці, зокрема у сфері інформаційного права, окремим аспектам інформаційної безпеки присвятили свої праці як українські, так і російські вчені: А.Б. Агапов, І.В. Арістова, О.А. Баранов, Ю.М. Батурін, І.Л. Бачило, М.М. Биченок, В.М. Брижко, В.Д. Гавловський, В.П. Горбулін, Д.В. Дубов, В.Г. Заблоцький, Р.А. Калюжний, В.А. Копилов, П.У. Кузнецов, А.І. Марушак, І.В. Панова, А.О. Рось,

В.Я. Рубан, Г.П. Стежка, В.Г. Хахановський, В.С. Цимбалюк, М.Я. Швець, Ю.С. Шемшученко та інші. Втім, нажалю, головний акцент було зроблено на захисті державних інтересів, інформаційна ж безпека людини залишається поза увагою, хоча з огляду на прийняття Доктрини інформаційної безпеки України досліджуване питання мало б привертати додаткову увагу. Тож метою статті є дослідження правових питань захисту особи від впливу новітніх інформаційних технологій як загрози її інформаційній безпеці, а завданням – виокремлення проблем здійснення такого захисту та пошук оптимальних шляхів їх подолання.

Сучасні інформаційні технології зруйнували традиційну монополію абстрактного «старшого покоління» на інформацію. Якщо раніше молодь на початковому етапі отримувала основну частину інформації від батьків, дідусів (бабусь), шкільних вчителів або авторитетних фігур у повсякденному оточенні, то мережа Інтернет та новітні засоби комунікації (соціальні мережі, блогосфера) можуть практично повністю нівелювати традиційний інформаційний вплив. Вже сьогодні рівень довіри у молоді до напіванонімних повідомлень в мережі Інтернет більший, ніж до класичних джерел інформації. Більше того, безсистемність отримання таким чином знань не дозволяє молоді формувати усталену картину світу, залишаючи її багато в чому фрагментарною [8].

Певну загрозу становить також «інформатизована» освіта. У більшості своїй дистанційна (або максимально інтерактивна) освіта вважається безумовно позитивною річчю, що в довгостроковій перспективі має витіснити традиційні форми навчання. Це обумовлено можливим подоланням монотонності у виконанні завдань, використанні складного моделювання процесів чи явищ, комплексності знань. Водночас вже зараз фахівці звертають увагу на те, що дистанційна освіта виводить з освітнього «рівняння» на фігуру «вчителя». Крім того, можливість замінити значну кількість дій автоматизованими процесами призводить до редукації базових навичок особи (значна кількість людей, яка щоденно корис-

тується комп'ютером для набору тексту відмічає, що відчуває дискомфорт при необхідності записати який-небудь текст «від руки»).

Для значної кількості молоді «Інтернет-слова» (специфічні слова та вирази притаманні саме Інтернет-простору) все частіше заміщують традиційні. При чому таке заміщення відбувається не лише на рівні неформального спілкування, однак і в цілком офіційних документах. В перспективі це може призвести до суттєвих трансформацій національного мовного середовища [8].

Не можна оминати увагою й ігровий віртуальний світ, котрий конструюється лише силами уяви, участь у іграх розсуває кордони простору інтелектуально-духовної самореалізації людей, перш за все молодих. Тим самим інтеракція гри перестає бути лише «підготовкою до життя», як зазвичай стверджується, переходить в сферу констант (постійних) людського існування за принципом «життеподібності». Населений десятками мільйонів людей цей світ починає жити за неясними поками що законами духовно-ігрової цивілізації, що розвивається в межах техногенної. Будь яка гра (в тому числі – комп'ютерна) задовольняє потреби людини у самореалізації, що виходить за межі його справжніх соціальних ролей, розсуває кордони можливого, виводить до інших світів, десакралізує реальний стан речей. Однак якщо традиційні ігри виконують, в першу чергу, соціалізуючу функцію, то комп'ютерним іграм притаманне принципова інша ситуація: вони формують власну систему соціальності, що характеризується асоціальністю граючих по відношенню до реального життя; аддиктивну залежність «людини граючої» від того простору, де її соціальна роль більш вагома; знищує поле «фантазії» (автора, режисера та виконавця) у власній грі, що погіршує навички абстрактного мислення користувача. За різними оцінками на сьогоднішній день до 10 % всіх Інтернет-користувачів в тій чи іншій формі можуть вважатись Інтернет-залежними, а значна кількість молодих користувачів виявляє ознаки залежності від Інтернет-ігор [8].

Варто наголосити, що бурхливий розвиток компаній ІТ-індустрії призводить до зменшення приватності особи у мережі чи збереження її конфіденційної інформації. Треба відмітити, що більшість людей повністю втрачають відчуття самозбереження (по відношенню до персональної інформації) коли починають приймати активну участь в соціальних мережах. Та інформація, яку б люди ніколи не розказали цілком незнайомим людям (адреса проживання, склад сім'ї, телефони, список друзів тощо) вони в повному об'ємі виставляють для зовнішньої аудиторії якої не знають взагалі. Вже існують непоодинокі випадки, коли зловмисники використовували інформацію із соціальних мереж для здійснення злочинів: крадіжки (відслідковування функції «де я?»), кіднепінг, вбивства з метою махінацій (випадок в Україні, коли жінка вбивала схожих на неї людей, розглядаючи їх в соціальних мережах з метою подальшої перепродажі їх майна). Останній крок в цьому напрямі – поява можливості ідентифікувати людину з фото (з'явилась в соціальній мережі Facebook), що викликало нову дискусію про проблему прайвесі (зокрема – з боку правоохоронних органів США) [8].

Правозахисники висловлюють й іншу занепокоєність. Завдяки інформаційним технологіям можливості держави в контролі за громадянами та доступу до всього масиву інформації про них стали дійсно надзвичайними. Багато хто згадує про засторогу, що «вільне суспільство мережі Інтернет» може перетворитись на «абсолютну тоталітарію мережі Інтернет». Швидше за все, те розуміння прайвесі, яке було характерно для другої половини ХХ-сторіччя вже найближчим часом буде суттєво змінено [8].

В науковій літературі існують й інші класифікації технологічних засобів впливу на інформаційну свідомість особи:

– засоби масової інформації (ЗМІ: радіо, преса, телебачення) і агітаційно-пропагандистські засоби (відеокасети, електронні підручники і енциклопедії і ін.) як вид інформаційної зброї масового ураження, призначено-

го для цілеспрямованого нанесення інформаційного збитку, головним чином, духовно-етичному життю населення протилежної (ворожої) сторони і, в першу чергу, його історичній пам'яті, світогляду, морально-етичним ідеалам з метою можливого управління його поведінкою, а також – для створення перешкоди аналогічним діям супротивника;

– психотропні засоби (спеціальні генератори, спеціальна відеографічна і телевізійна інформація і ін.), призначені для дистанційного зомбування населення і військово-технічного персоналу протилежної сторони, а також для збудження психічних і психофізіологічних розладів на основі спеціальної комбінації кольорової гамми, дискретності і інтенсивності випромінювання на екранах моніторів, ефекту «25-го кадру» (сприйманого тільки на підсвідомому рівні) і ін.;

– електронні засоби (оптико- і радіоелектронні засоби – спеціальні пристрої, що передають, і випромінювачі електромагнітних хвиль і імпульсів, і др.; електронно-обчислювальні засоби – «комп'ютерні віруси», що руйнують програмні закладки, – «черви» і ін.). Радіоелектронні засоби призначені для радіоелектронного придушення і поразки радіоелектронних засобів і сил супротивника, а також для захисту своїх радіоелектронних засобів від радіоелектронної поразки і придушення. Оптико-електронні – для придушення і поразки оптико-електронних засобів супротивника. Електронно-обчислювальні засоби або засоби комп'ютерних технологій призначені для підвищення ефективності дії своїх інформаційних систем і засобів (зокрема, систем зброї і засобів розпізнавання цілей і їх приналежності на полі бою), а також для руйнування або спотворення інформаційних масивів даних, використовуваних в автоматизованих інформаційно-ударних системах супротивника;

– лінгвістичні засоби (мовні одиниці, «спеціальна» термінологія, обороти мови, що мають семантичну неоднозначність при перекладі іншими мовами і ін.), призначені, голо-

вним чином, для використання висококваліфікованими фахівцями при веденні міжнародних переговорів, підписанні і виконанні договорів між сторонами. Дані засоби можуть забезпечити довготривалий і ефективний результат [9, с.32].

Як висновок треба додати, що сучасні інформаційні технології володіють найбільшою вибірковістю, можливістю вражати і необхідною масштабністю. Це пояснюється такими властивостями інформаційної сфери, які кардинально відрізняють її від інших компонентів життєвого середовища, як: невичерпність і відновлюваність інформаційних ресурсів; можливість їх швидкого копіювання з високою мірою достовірності; можливість переміщення великих об'ємів цих ресурсів практично без втрат, з високою швидкістю і на величезні відстані; компактність джерел і носіїв інформації; миттєва, але безкровна реакція (відгук) інформаційної сфери на дію, що важко ідентифікується (відносно джерела), і ін.

Для зменшення негативного впливу новітніх інформаційних технологій на інформаційну свідомість людини вважаємо за необхідне перш за все зосередити діяльність органів виконавчої влади на конструктивному поєднанні діяльності держави, громадянського суспільства і людини за трьома напрямками:

- інформаційно-психологічному, зокрема щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, створення сприятливого психологічного клімату в національному інформаційному просторі задля утвердження загальнолюдських та національних моральних цінностей;

- технологічного розвитку, зокрема щодо розбудови та інноваційного оновлення національних інформаційних ресурсів, впровадження новітніх технологій створення, оброблення та поширення інформації;

- захисту інформації, зокрема щодо забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації, у тому числі технічного захисту інформації в національних інформаційних ресурсах від кібернетичних атак.

Удосконалення законодавчого регулюван-

ня діяльності засобів масової інформації, зокрема, з метою підтримки діяльності, спрямованої на формування оптимістичної морально-психологічної атмосфери в суспільстві, популяризації національних культурних цінностей, сприяння соціальній стабільності і злагоді стане запорукою захисту інформаційної безпеки особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політична реклама як комунікативний процес : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / І. В. Шовкун ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – К., 2004. – 17 с.

2. Політична реклама як іміджева технологія у системі комунікації та маркетингу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / К. В. Луценко ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2006. – 18 с.

3. Парфенюк І. Україні потрібна інформаційна зброя / Ігор Парфенюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://narodnapravda.com.ua/politics/4a9eaa62155bf>.

4. Бачило І. Л. Информационное право. Роль и место в системе права Российской Федерации / И. Л. Бачило // Государство и право. – 2001. – № 2. – С. 14–17.

5. Баранов А. Информационный суверенитет или информационная безопасность? / А. Баранов // Национальна безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 70–76.

6. Биченок М. М. Основи інформатизації управління регіональною безпекою / М. М. Биченок. – К. : ПоліграфКонсалтинг, 2005. – 196 с.

7. Брижко В. М. Е-боротьба в інформаційних війнах та інформаційне право : монографія / В. М. Брижко, М. Я. Швець, В. С. Цимбалюк. – К. : [б. и.], 2007. – 233 с.

8. Дубов Д. В. Щодо основних викликів безпеці особи в умовах стрімкого впровадження сучасних інформаційних технологій. Аналітична записка / Д. В. Дубов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www>.

niss.gov.ua/articles/531.

9. Лисенко О. О. Правові аспекти захисту суспільства від дії інформації, що здійснює неусвідомлювану негативну дію на здоров'я

людей / О. О. Лисенко // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2010. – № 4. – С. 31–34.

Заєць О. В. Новітні інформаційні технології як загроза інформаційній безпеці особи / О. В. Заєць // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 329–333 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12zovibo.pdf>

Виконано дослідження правових питань захисту особи від впливу новітніх інформаційних технологій як загрози її інформаційній безпеці, здійснене на підставі аналізу відповідних нормативно-правових актів і поглядів науковців.

Заєць О.В. Новейшие информационные технологии как угроза информационной безопасности личности.

Выполнено исследование правовых вопросов защиты личности от воздействия современных информационных технологий как угрозы информационной безопасности личности, осуществленное на основании анализа соответствующих нормативно-правовых актов и взглядов ученых.

Zaec O.V. Newest Information Technologies as Threat Informative Safety of Personality

Research of legal questions of defence of personality is executed from influence of modern information technologies as threat informative safety of personality, carried out on the basis of analysis of the proper normative-legal acts and looks of scientists.

Форум права Форум